

Tot in de puntjes ... Een podcast over de geschiedenis van onze leestekens

Aflevering 3: Het lettertype van de Venetiaanse drukker Aldus Manutius de Oude

<https://anchor.fm/tot-in-de-puntjes-ooms/episodes/3--Het-lettertype-van-de-Venetiaanse-drukker-Aldus-Manutius-de-Oude-e1deujf>

De boekdrukkunst zorgt voor een hele omwenteling in de wereld van het geschreven woord. Niet alleen konden teksten vanaf dat moment veel sneller en op een veel grotere oplage vermenigvuldigd worden, er ontstonden ook nieuwe lettertypes. De letters in de eerste gedrukte boeken, de zogenaamde wiegendrukken, leken nog heel sterk op handgeschreven letters. Dat vonden de klanten leuker: een handgeschreven boek had nog steeds veel prestige. Maar die mode veranderde al snel. In 1470 ontwierp de beroemde Venetiaanse drukker Aldus Manutius de Oude samen met zijn typograaf Francesco Griffo het eerste cursieve lettertype voor de boekdrukkunst. In de lettertypeset nam hij meteen ook een reeks leestekens op: de punt, de komma, het vraagteken, de dubbele punt, de haakjes en, als nieuwigheidje van Aldus zelf, de puntkomma. De komma bestond toen al in zijn huidige vorm van het krulletje, maar verdrong op dat moment definitief als pauzeteken de schuine streep. Dat wil zeggen: in de romeinse of cursieve letterschriften. De schuine streep wordt verbannen naar de gotische lettertypes. Die bestonden nog, maar waren toen al ietwat ouderwets. Interessant weetje: het lettertype van Aldus, dus dat met de allereerste puntkomma, vormt de inspiratiebron voor bekende zestiende-eeuwse typografen zoals Garamond. Zegt die naam je iets? Kijk maar eens in de lijst met lettertypes of fonts in Word. Je kunt nog steeds voor Garamond kiezen, al ziet dat er tegenwoordig heel ouderwets uit. Niet te verwonderen, want dat lettertype is dus al enkele eeuwen oud.

Leestekens worden vanaf nu een stuk populairder. Door de vaste vorm en lay-out die de drukpers het drukwerk oplegt, kunnen schrijvers immers zelf geen tekenjes meer in de marges en tussen de lijnen zetten. De leestekens vangen dit gebrek aan flexibiliteit op. Bovendien streven de humanisten van toen naar een logische, heldere, gestructureerde schrijftaal en een degelijke interpunctie vormt daarbij een onmisbaar hulpmiddel. Vooral de komma kent vanaf die periode een echte bliksemcarrière. Het afbreekstreepje blijkt dan weer een handig hulpmiddel om teksten binnen de strakke lay-out van het zetsel te laten passen.

Kort samengevat: De Venetiaanse drukker Aldus Manutius de Oude ontwerpt het eerste cursieve lettertype, met inbegrip van een reeks leestekens. Op dat moment krijgen veel van onze leestekens hun huidige vorm. De humanisten van die tijd zijn dol op leestekens: ze vervangen de tekenjes die in handgeschreven teksten in de marges en tussen de lijnen staan en geven gedrukte teksten een logische heldere structuur. Vooral de komma, in de vorm van een krulletje, wordt immens populair.